

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 60, LT-01110 Vilnius, tel. (8 5) 210 7161, el. p. info@ekgt.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188756614

Lietuvos Respublikos Seimui

2025-03-10 Nr. S-61

DĖL SIŪLYMO SAUSIO 13-AJĄ PASKELBTI ŠVENČIŲ DIENA IR VĖLINES IŠBRAUKTI IŠ ŠVENČIŲ DIENŲ SĄRAŠO

Etninės kultūros globos taryba (toliau – Taryba) 2024 m. lapkričio 12 d. svarstė plačiai nuskambėjusią žinią apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pritarimą idėjai paskelbti Laisvės gynėjų dieną, sausio 13-ąją, švenčių (nedarbo) diena ir siūlymą tuo pačiu išbraukti iš švenčių dienų sąrašo Vėlines, lapkričio 2-ąją. Taryba atkreipė dėmesį, kad Laisvės gynėjų dienos turinys yra betarpiškai susijęs su Vėlinėmis ir jų papročiais, taip pat buvo palygintos abiejų dienų dabartinės tradicijos svarstant, ar abiem atvejais vienodai būtini laisvadieniai.

Laisvės gynėjų dienos ir Vėlinių istorinės sąsajos. Laisvės gynėjų diena, sausio 13-oji (dabartiniu metu įrašyta į Lietuvos Respublikos atmintinų dienų įstatymą), skirta paminėti 1991 metų sausį vykusius taikius protestus prieš Sovietų Sąjungos agresiją ir patirtas aukas, kai žmonių minios, dainuodamos patriotines dainas, neleido užimti užpuolikams Lietuvos Respublikos Seimo, gynė Vilniaus televizijos bokštą ir kitus naujai atkurtos Lietuvos valstybės strateginius objektus.

Vėlinės taip pat yra labai svarbios Lietuvos pasipriešinimo istorijai, kadangi pokariu būtent per šią tradicinę mirusiųjų minėjimo šventę kasmet vykdavo taikūs protestai prieš sovietinį režimą, o pasibaigus partizaniniam karui masiniai mitingai per Vėlines tapo ryškiausia naujo pasipriešinimo banga Lietuvoje. Nors sovietų valdžia, siekdama pakeisti tradicinę lietuvių vertybinę pasaulėžiūrą, draudė senąsias lietuvių tradicines šventes, tačiau nuo pat okupacijos pradžios per Vėlines žmonės eidavo į Rasų kapines Vilniuje, o Kaune – į Senąsias miesto kapines, kur dėdavo gėles prie paminklo „Žuvusiems už Tėvynę“, uždegdavo žvakutes ant nepriklausomos Lietuvos patriarchų kapų, prisimindavo jų darbus, dainuodavo tautines lietuviškas dainas, giedodavo giesmes. Ypač ryškų antisovietinį pobūdį turėjo 1956 ir 1957 metų Vėlinių minėjimai – juos paskatino ne tik įvykiai Budapešte ir Poznanėje, bet ir tai, kad į Lietuvą iš tremties pradėjo grįžti tremtiniai. Kauno Senosiose kapinėse 1956 m. lapkričio 2 d. vakare susirinko apie 10 tūkst. žmonių, kurie giedojo Tautišką giesmę, dainavo patriotines dainas ir giedojo giesmes, skandavo „Laisvę Lietuvai“ ir kitus šūkius, iškėlė trispalves, o paskui išėjo į miesto gatves, kol galiausiai juos sustabdė milicija ir kariuomenė. Vilniuje tuo pat metu Rasų kapinėse susirinko apie 200 žmonių, kurie po mitingo taip pat išėjo į gatves, kol prie Aušros vartų juos pasitiko milicija ir kariuomenė. Per šias protesto demonstracijas (kuriose dalyvavo daugiausia studentai, vyresnių klasių moksleiviai) buvo sulaukyta daugybė dalyvių, dalis įkalinti, iškeltos baudžiamosios bylos, daug studentų buvo pašalinti iš universitetų, iš pareigų atleistas

studentus gynęs Vilniaus universiteto rektorius J. Bulavas ir kt. Apie šiuos Vėlinių įvykius pranešė Vakarų spauda bei radijo stotys (pvz., „The New York Times“, „Amerikos balsas“). Panašus masinis pasipriešinimas sovietams Kaune ir Vilniuje per Vėlines pasikartojo 1957 metais, dėl to galiausiai 1959 m. buvo panaikintos Kauno Senosios kapinės kaip galimas tolimesnių antitarybinių neramumų židiny.

Šie Vėlinių įvykiai padarė didžiulę įtaką tolesnei pasipriešinimo eigai siekiant Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo: netrukus per visą Lietuvą ėmė skliti žygeivystės judėjimas (jo dalyviai lankė piliakalnius, Lietuvai nusipelniusių žmonių kapus, partizanų žūties vietas ir pan.); nuo 1967 m. kasmet ant Kernavės piliakalnių imta rengti Rasos šventę, kuri, nepaisant KGB persekiojimų, ilgainiui tapo dar viena takaus pasipriešinimo forma, pasklidama po visą Lietuvą; nuo 1968 m. prasidėjo folklorinis judėjimas, vėliau prisodrinęs dainomis mūsų garsiąją Dainuojamąją revoliuciją; 1972 m. per Romo Kalantos laidotuves Kauno gatvėse vėl susitelkė didžiulės demonstrantų minios (panašiai kaip per minėtus Vėlinių įvykius) ir t. t. Visa tai laipsniškai Lietuvos žmones atvedė į didžiulius mitingus 1988–1989 metais, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdį ir Lietuvos nepriklausomybės paskelbimą, o galiausiai – į Sausio 13-osios įvykius.

Vėlinių tradicijų reikšmė. Vėlinės (lapkričio 2 d.) Lietuvoje yra viena iš seniausių tradicinių kalendorinių švenčių, kuri iki šiol yra labai svarbi daugumai Lietuvos žmonių. Šios dienos pavadinimas turi gilias šaknis ir tiesiogiai siejasi su *vėlių* pagerbimu. Vėlinių negali pakeisti lapkričio 1-ąją švenčiama religinė Visų šventųjų šventė, skirta pagerbti tuos šventuosius, kurie bažnytiniame katalikų kalendoriuje neturi savo atskiros dienos (šventės kilmė nėra susijusi su kapų lankymu, tačiau ilgainiui ji įsiterpė į mirusiųjų pagerbimo tradicijas). Mūsų protėviai lankydavo savo protėvių kapus bent porą savaitių, o ir šiais laikais žmonės Vėlinių laikotarpiu tam skiria daug dėmesio: tvarko ne tik arčiau esančius artimųjų kapus, bet vyksta ir į tolimesnes Lietuvos vietas, susitinka su giminėmis, aplanko gimtinę ir kitas šeimai svarbias vietas.

Dabartinės Vėlinių tradicijos apima ne tik šeimos ir giminės susibūrimus pagerbiant mirusius artimuosius, bet ir patriotinius renginius: pagerbiami žuvę už Lietuvos laisvę kariai, partizanai, pasipriešinimo sovietų režimui dalyviai, nusipelnę valstybingumo veikėjai, lankomi protėvių pilkapiai ir pan. Pastaruoju metu ypač populiarėja Vėlinių žygiai, aplankant įvairių žymių asmenų kapus, partizanų žūties vietas (pavyzdžiui, skautų ir šaulių rengiami Vėlinių žygiai kartais nusidriekia net per 100 km). Taip pat stiprėja apleistų kapinių tvarkymo visuomeninės iniciatyvos, kurios ypač suaktyvėjo, kai 2024 metais Taryba paskelbė „Gerumo, atminties ir bendrystės akciją artėjant Vėlinėms“.

Vėlinių laikotarpiu savo giminės mirusiems artimiesiems, protėviams ir Lietuvos didvyriams pagerbti reikalingos dvi nedarbo dienos: net ir šiuo atveju yra daugybė spūsčių keliuose, kadangi visa Lietuva juda įvairiomis kryptimis. Tai rodo, kad Vėlinių papročiai yra giliai įsišakniję Lietuvos visuomenėje. Be to, ši ypatingu savitumu ir gyvybingumu pasižyminti mirusiųjų pagerbimo tradicinė šventė patenka į UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo konvencijos lauką, todėl reikalinga valstybės parama siekiant padėti žmonėms puoselėti Vėlinių tradicijas, sudarant tam palankias sąlygas.

Laisvės gynėjų dienos tradicijos. Dabartinės Laisvės gynėjų dienos tradicijos yra tokios: iš vakaro sausio 12-ąją yra uždegami laužai, dainuojamos patriotinės dainos, giedamos giesmės, o sausio 13-ąją vyksta ne tik oficialūs renginiai prie Seimo ir kitose viešosiose erdvėse, bet ir tuo metu dirbančiose įvairiose įstaigose (vaikų darželiuose, mokyklose, aukštosiose mokyklose ir kt.) rengiama daug patriotinių renginių. Ypač daug rengiama vaikų ir jaunimo patriotiniam ugdymui

skirtų veiklų: teminės pamokos, paskaitos, pokalbiai, koncertai, piešinių parodos, žygiai ir kt. Dauguma šių veiklų skatina bendruomeniškumą ir įvairių kartų bendravimą. Visa tai neabejotinai prisideda prie mokyklos ar kitos švietimo įstaigos bendruomenės stiprinimo, skatina tęstinių tradicijų formavimąsi.

Jei Sausio 13-oji taptų nedarbo diena, tuomet švietimo įstaigos tokių patriotinių renginių ugdytiniais neberengtų (arba geriausiu atveju rengtų kitą dieną), o tėvai vargu ar galėtų tokį patriotinį bendruomeninį ugdymą užtikrinti savarankiškai. Gali būti, kad ši papildoma laisva diena padarytų priešingą poveikį, nei deklaruojama pateiktame projekte. Atkreipiame dėmesį, kad moksleivių žiemos atostogos trunka iki sausio 9 d., todėl mokiniams ir jų tėvams galėtų kilti pagunda jas prasiilginti net iki sausio 14 d. (pakaktų praleisti vos poros dienų pamokas). Tai ypač suviliotų norinčius žiemą pailsėti šiltuosiuose kraštuose, nes šventiniu laikotarpiu (iki sausio 6 d.) kelionių paklausa labai lenkia pasiūlą. Gali būti, kad norėdami prasitęsti laisvas dienas ilgesniam laikui, nemažai žmonių vietoj Laisvės gynėjų dienos renginių pasirinktų tolimas keliones į užsienį, o tokiu atveju vargu ar vaikams ir jų tėvams berūpėtų prisiminti mūsų laisvės gynėjus, ypač būnant toli nuo Lietuvos (kaip rodo turizmo statistika, lietuvių žiemos kelionių pagrindinės kryptys – Egiptas, Kanarų salos, Jungtiniai Arabų Emyratai, Malaga, neretai keliaujama dar toliau – į Vietnamą, Tailandą, Tanzaniją ir kt.).

Išvada: remdamasi anksčiau išdėstytais argumentais, Taryba nepritaria siūlymui išbraukti iš švenčių dienų sąrašo Vėlines, o sausio 13-ąją skelbti švenčių diena.

Tarybos pirmininkė

Dalia Urbanavičienė

